

МІНЛИВІСТЬ ОСНОВНИХ І ДРУГОРЯДНИХ МОРФО-БІОЛОГІЧНИХ ОЗНАК ПОШИРЕНИХ СОРТІВ ФУНДУКА

Савіна О.І., Цвігун Д.І.

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет», біологічний факультет
вул. Волощина, 32, м. Ужгород, Закарпатська область, Україна*

Закарпатська область активно долучилась до розвитку фундуку із висадкою інтродукованих сортів. Тому виробничники стикнулись із проблемою морозостійкості, особливостей технологічного забезпечення, появою ряду хвороб, які знижують урожайність. Вирішення цих питань можливо лише закладанням дослідів та досконале вивчення шляхів оптимізації технологічного процесу.

Метою проведених досліджень є аналіз стану наявних насаджень фундука в Закарпатській області та виділення клонів з покращеними ознаками продуктивності для подальшого їх вивчення та розмноження; вивчення нових високопродуктивних сортів фундука, українського та зарубіжного походження, для виділення найбільш пристосованих до ґрунтово-кліматичних умов Закарпаття та їх впровадження у виробництво.

Матеріалом для проведення досліджень служили поширені у виробництві сорти Тонда ді Джиффоні, Мортарелла запилювач та сорти лінії Трапезонд 1 та Каталонський. Обліки і спостереження проводили в агрофірмі «Континент» с. Оноковці та лінії насінневі Трапезонд 1 та Каталонський у індивідуальному секторі упродовж вегетації 2021 року.

Дослідженню мінливості сортів та форм за цими ознаками присвячені роботи багатьох авторів, але в цих та інших роботах мінливості морфологічних ознак чоловічих суцвіть як на популяційному, так і на індивідуальному рівні уваги не приділено. Тому мета роботи полягала у аналізі напрацювань у напрямі ідентифікації різних морфологічних ознак чоловічих репродуктивних структур (сережок) та визначення рівня мінливості сортів фундука за вказаними ознаками. З кожного сорту було заготовлено по 20-50 сережок. Вивчалися біометричні та морфологічні ознаки сережок: довжина (см) та товщина (мм) сережки, кількість

сережок у суцвітті, кількість жіночих бруньок на квітконосі сережки, загальна форма лусочки, форма кінчика та краю лусочки та ступінь опушення лусочки. Квітки фотографували при збільшенні бінокюляра. Всі показники класифікували за 5-бальною шкалою. Запропоновані авторами шкали ілюстровані схематичними зображеннями і відповідними світлинами.

Метою роботи у весняний період 2021 року був аналіз напрацювань у напрямі ідентифікації різних морфологічних ознак чоловічих репродуктивних структур (сережок) та визначення рівня мінливості сортів фундука за вказаними ознаками.

Визначаючи форму лусочки, основним параметром вважали кут, утворений двома краями. Найменший кут становив приблизно $50-80^\circ$ (5 балів – вузькозагострені). Найбільший кут – $140-160^\circ$ (1 бал – широкоокруглі лусочки). Для аналізу сережок брали сорти Каталонський, Трапезунд 1, Тонда ді Джиффоні та Мортарелла. Кількість сережок на квітконосі загалом становила від 1 до 5 шт, але крайні показники траплялися нечасто, на цей факт звертали особливу увагу і надалі фіксували мінливі інші ознаки (формування аномальної величини кластера горішків, подвоєння горішка, величина листка, товщина жилкування, опушеність, відростання товстих жирових пагонів, на яких надалі формувались генеративні бруньки).

Характеризуючи сорти за розподілом кількості сережок у суцвітті, бачимо, що частка суцвіть з 2-3 сережки є у Каталонський, Трапезунд 1. П'ять сережок мав сорт Тонда ді Джиффоні. У решти рослин переважали суцвіття по 2-4 сережки, причому у сорту Мортарелла значна частина суцвіть мали по 3-6 сережок, але траплялись більше 12, що є значною аномалією.

Відмічено також аномальне формування урожаю на жирових пагонах висотою більше 2 м. При оцінці опушеності сережок для інтенсивного запилення слід відмітити, що сорт Каталонський хоча і має великі сережки, але опушеність у нього низька – 2-3 бали, Трапезунд 1-3 бали, Тонда ді Джиффоні – 3 бали і Мортарелла – 4 бали.

Для характеристики листкових пластин встановлено основні показники – довжину та ширину, а також виділено 3 градації за формою листка та 4 – за формою верхівки. При оцінці сортів фундука та встановленні мінливості прояву ряду основних та другорядних ознак виявили значно більшу мінливість розмірів і форми листка сортів фундука.

Листкові пластини фундука обернено-яйцеподібні, овальні або округлі, з загостреною верхівкою, з серцевидною, іноді несиметричною основою, знизу і по жилках злегка опушені. Краї листкової пластини зубчасті, у верхній частині зубці досить виражені, лопатеподібні. Черешки злегка опушені, довжиною 1-2,5. Сорти фундука характеризувалися листковими пластинками дрібного, відносно дрібного, середнього та великого розміру. Середні показники довжини становлять від 9,6 до 13,0 см., ширини – від 8,1 до 12,8 см. Тобто, за цією ознакою відмічена висока мінливість, що залежить від сортової характеристики та багатьох інших факторів (32%). За довжиною черешка листа виявлено підвищену мінливість (22%). Загалом переважають відмінні ознаки, що свідчить про можливість використання наведеної методики для характеристики та ідентифікації сортів. Серед мінливих ознак нами виявлено подвоєність ядра, таку ознаку відмічено у сорту Трапезунд та Тонда ді Джиффоні, на що було звернуто особливу увагу у кінці вегетації 2021 року.

При обстеженні плантації фундука відмічено мінливість пагоноутворення на

кущах сорту Тонда ді Джиффоні. Деякі кущі нараховували до 45 однорічних приростів різної товщини, а деякі лише 6-12, з варіюванням ознаки до 67%. Надалі необхідно буде звернути на цю ознаку особливу увагу, адже це великі затрати ручної праці при обрізці куща.